

INFLUENCE OF THE INTERNET ENVIRONMENT ON THE FORMATION OF AGGRESSIVE BEHAVIOR IN CHILDREN AND ADOLESCENTS

Abstract: The purpose of the article is to acquaint the audience with a particularly topical problem in our time - aggressive behavior among youth and its manifestations in the virtual space. A literature review of aggressive behavior among youth is presented by the authors. The English and French literature on the subject is reviewed. The views of our researchers have also been analyzed. The results of our own research among young people are presented and analyzed, the purpose of which is to establish their level of awareness regarding Internet aggression and cyberbullying, so far young people have come to these manifestations and the way in which they react. The young people's attitude towards the use of mobile devices in childhood and their opinion regarding exercised parental control over it were studied. The article would be of interest to youth and professionals working with this age group.

Author information:

Evgeniya Bratoeva

Principal Assist. Prof. PhD of Social Work
 “Angel Kanchev” University of Ruse
 Department of Management and Social Work
 ✉ jeni_bratoeva1999@abv.bg
 🌐 Bulgaria

Keywords:

aggression, Internet, deviant behavior

Christian Ognyanov

Student “Angel Kanchev” University of Ruse
 Department of Management and Social Activities
 ✉ ognqnovk@yahoo.com
 🌐 Bulgaria

ВЪВЕДЕНИЕ

Една от най-изконните и типични поведенчески реакции у човека е агресията. Заложена инстинктивно както в повечето живи създания, така и в самия човек, тя препятства неговото цивилизовано развитие още от праисторически времена. Агресията не променя драстично своята форма през вековете. Тя е от устойчивите инстинкти, които се запазват независимо от промяната на околната среда, духовното и технологично израстване на хората. Има различни теории за това какво представлява агресията и дали е инстинкт или следствие от други явления. Зигмунд Фройд отчита агресията като инстинкт на смъртта насочен „навън”, към разрушение. Подобна е и трактовката на Мелани Клайн. Най-разпространеното мнение сред психолозите е, че агресията представлява своеобразен израз на потиснатост, на размиване на границите между външен и вътрешен свят. Група учени начело с Dollard още през 1939 г. обуславят това явление като „следствие от недоволство във всички случаи”. Те отчитат, че агресията се третира винаги като негативен феномен, който следва да бъде прикрит: „Един от първите уроци, който човечеството научава вследствие от своя социален живот, е да потиска и възпира своите открито агресивни реакции... Ала въпреки че

тези реакции могат да бъдат временно възпярни, отложени, прикрити, изместени или като цяло отбити от тяхната моментна и логична цел, те не биват унищожени.”¹.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Агресията в училищна възраст е все по-често дискутирана тема. Изследванията на агресивността и виктимното поведение в детска и младежка възраст са особено актуални на съвременния етап на развитие на социалната практика. Необходимостта от превенция на такъв тип поведение се отбелязва от редица специалисти - психолози, педагози и социални работници. В българското училище в последните години се наблюдава тенденция към засилване на агресивните и виктимни прояви. Тази тенденция следва световните изменения в поведението на подрастващите. В тези изменения роля играят множество фактори, част от които са елементи на социалната среда, други са исторически обусловени, трети имат своите корени в човешката психика. Агресивните прояви сред подрастващите са тясно свързани с конфликтността и условията, които пораждаат конфликти в социалната среда.

Литературен обзор на агресията като форма на поведение в младежка възраст.

Според голяма част от съвременните изследвания на агресивността - основният фактор за формиране на агресия сред младежите са гледане на филми със сцени на насилие, видео и интернет игри, в които насилието присъства често, поведение на подражание.

В свои публикации изследователите Г. Пиръв² и Р. Кирилова³ разглеждат социално-психологическите корени на детската агресивност. В тях акцент се поставя върху: - ролята на семейството, изразена във възпитателните модели на родителите; - социалното заучаване на агресивно поведение под формата на подражание; - повтарящото се поведение спрямо агресия от връстници; - поведение, възприето от телевизионния или компютърния екран. В. Илиева в своя публикация очертава половите различия при проявите на агресия⁴. Р. Стаматов подчертава, че не трябва да се пренебрегва фактът, че агресията е свързана с инстинкта за самосъхранение, т.е. че тя е вродена даденост⁵. Формите, чрез които агресията се проявява, зависят от поведението на тези, които обгрижват и възпитават подрастващото поколение. Б. Кривирадева очертава облика на агресивния ученик⁶. Българските изследователи Л. Иванова⁷, Н. Бояджиева и П. Митева⁸ и Т. Манасиева⁹ в свои публикации обсъждат мерки за справяне касаят социално-психологическото и педагогическо структуриране активността на децата в училищна възраст. Пл. Калчев поставя акцент върху зачестилата детска престъпност, резултат от насилието върху децата и от насилието на деца върху техни връстници¹⁰. Констатираните нива на агресивност, както и въведените програми за справяне с училищната агресивност, са първите

---

¹ Dollard, John, Doob, Leonard W., Miller, Neal E., Mowrer, O.H. and Sears, Robert R., “Frustration and Aggression”, 1939

² Пиръв, Г., За агресията и възпитанието., Училище, 11/1993

³ Кирилова, Р.: Агресията и поведението на децата., Образование, 2/2005

⁴ Илиева, В., Участие с доклад: Социологически ракурс към половите различия при агресивността в Пътуващ семинар “Иновации в образованието” Истанбул-Кушадась-Измир (30.04.2019 – 07.05.2019), организиран от Педагогически факултет, Шуменски университет “Епископ Константин Преславски“, 2019

⁵ Стаматов, Р., Детска психология. ИК “Хермес”, Пловдив, 2000

⁶ Кривирадева, Б., Агресивността на учениците., Обществено възпитание, 3/2000

⁷ Иванова, Л.: Психолого – педагогически аспекти на училищната превенция на насилието/агресията/., Образование, 1/2005.

⁸ Бояджиева, Н., П. Митева, Гняв и агресивно поведение при децата. Превенция. Технологии. Методи за справяне, С., 2008

⁹ Манасиева, Т., Техники за предотвратяване на агресията при децата., Обществено възпитание, 4/ 2009

¹⁰ Калчев, Пл.,Тормоз и виктимизация на връстниците: Проблеми на психосоциалната адаптация.– София: Парадигма, 2003

системни опити у нас за контрол върху проблематиката, посочва П. Митева¹¹. Евгения Попова в статията си “Агресията на учениците в началните класове”¹², базирайки се на собствено изследване прави интересни изводи за типовете агресивност на малкото дете. Агресивността на децата се провокира от непоследователното възпитание и физическото наказание. Общуването с връстниците и телевизионното насилие оказват значимо влияние за изграждането на агресивния стереотип. Социологическо проучване цитирано от в-к “Сега” показва, че една трета от учениците са жертва на насилие¹³. Д. Георгиев представя в своя публикация данни от изследване сред 157 на агресивността с теста на Бъс Дюрки на ученици от 6 до 12 клас в училище в Пловдив¹⁴.

Множество изследвания на агресивността и насилието в младежка възраст се откриват главно в френскоезичната и англоезичната литература. В англоезичната литература навлиза понятието „психология на мира”. Изследователите Д. J Christie и съавт.¹⁵ И J.P Lederach¹⁶ подчертават в свои трудове, че при употребата на посоченото понятие се има предвид разбирането, че човек може да живее безконфликтно. За целта е нужно да се създават индивидуални и групови умения за кооперативен/ задружен живот, според М. Deutsch и сътр.¹⁷. В немскоезичната литература по обзорираната тема се откроява научния труд на D. Sauter и сътр.¹⁸, в който е поставен акцент върху необходимостта да се изгради разбиране на индивидуалните мотиви на лицето в младежка възраст, които довеждат до появата на агресивно поведение и да се работи за усвояване на конкретни оперативни похвати за справяне с всеки отделен случай. Публикуваните изследвания се отнасят предимно до научни параметри на агресията и насилието. Случаите на драстични примери на насилие и издевателства привличат вниманието на медиите и те отразяват най-вече тези атрактивни случаи. Като резюме на тези изследвания може да се обопи, че агресивните прояви сред френските, американските и английските младежи не се различава особено по вид и характер от проявите на агресия сред младежи в нашата страна.

Развитието на децата в днешните условия на глобализация води до налагането в световен аспект (в развитите западни демокрации) на ценности и модели на поведение, водещи до един и същ (стереотипен) подход към света, който се основава на индивидуалистичните приоритети – успех, богатство, престиж. Оттук произтичат и проблемите във взаимоотношенията в училище, които са приблизително едни и същи във всички развити страни – конфликтите на социалностратификационна основа, конфликтите на емоционална основа, конфликтите произтичащи от собственото развитие на детето и юношата¹⁹.

Най-засегнати от онлайн агресията са децата, които все по-често стават жертва на агресия в мрежата. На практика голяма част от тях са под 13 годишна възраст и без изградени умения за справяне с виртуалната среда. Според данни на УНИЦЕФ от 2019 година (European Union, 2019), всеки трети млад човек на възраст между 13 и 24 години е ставал жертва на кибертормоз.

¹¹ Митева, П., Проверка на ефективността от проведена програма за редуциране на агресивното поведение при учениците в начална училищна степен., Начално училище, 1/2005

¹² Попова, Е., Агресия на учениците в началните класове, сп. “Обществено възпитание”, бр. 6/2003

¹³ <http://www.segabg.com/16092003/p0050005.asp>

¹⁴ Георгиев, Д., Връзка между агресивност и акцентуации при ученици, Обществено възпитание, бр. 5/2004г.

¹⁵ Christie, D. J., Wagner, R. V., & Winter, D. A. (Eds.): Peace, Conflict, and Violence: Peace Psychology for the 21st Century. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, 2001.

¹⁶ Lederach, John Paul, The Little Book of Conflict Transformation, Good Books, 2003

¹⁷ Deutsch, M., Coleman, P. T., & Marcus, E. (Eds.). The handbook of conflict resolution: Theory and practice (2nd ed.). San Francisco, CA: Jossey-Bass, 2006

¹⁸ Sauter, D. Abderhalden, Ch. Needham, I. Wolff, S. Hrsg. 2. Auflage. 2006. S.636

¹⁹ Павлов, Т., МЕТОДИКА За извънкласно неформално обучение по проект “Превенция на насилието в училищата – Гражданско партньорство и контрол, стимулиране демокрацията в обществото” (BG/IX 2006/28), Модул „Психология“, с. 8-9

Според детския фонд на ООН страната ни заема едно от първите места в Европа, а и в света по агресивно поведение в мрежата. Статистиката от 2006 година насам (European Union, 2019) сочи, че долната възраст за използване на интернет е паднала от 10 на 7 години. 73% от децата под 13 годишна възраст имат профил в социалните мрежи – често създаден от родителите. Всяко трето дете има публичен профил. 10% са получавали съобщение със сексуално съдържание, а голяма част от децата твърдят, че не могат да разграничат истина от невярна информация в интернет.

Европейската комисия, ангажирана с изграждане на по-сигурно интернет пространство за децата, обогатява статистическите данни. По тяхна информация, всеки трети интернет потребител е дете. Близо 21 милиарда свързани с мрежата устройства ще бъдат използвани по целия свят до 2020 година. Един от трима родители не прилага инструменти за контрол над онлайн ангажираността на децата си. Паралелно с това обсъждането на онлайн рисковете между родители и деца значително намалява с възрастта. Малко са родителите на деца в средна училищна възраст, които знаят достатъчно за начините на използване на дигиталните технологии от подрастващите. От особено значение е, че половината от европейските тинейджъри са се сблъскали с един или повече от най-честите интернет рискове и агресия ²⁰.

Резултати от собствено изследване.

В периода 10.04 -30.04.2022 г. в онлайн среда бе проведено анонимно изследване с цел установяване на степента на осведоменост по отношение на интернет агресията сред 60 лица в младежка възраст. Проучването е проведено чрез структурирана анкета, която съдържа дванадесет въпроса и е разработена от авторите за целите на изследването. Участниците в изследването са попълнили анкетата доброволно, като начина на провеждане на изследването напълно запазва тяхната анонимност. Анкетиранията лица са във възрастовия диапазон 16 – 24 години. Сред тях с най-висок относителен дял са лицата на възраст 21 години, което ни дава основание да предполагаем, че използват интернет разумно и умеят да се предпазват от злоупотреби във виртуалното пространство.

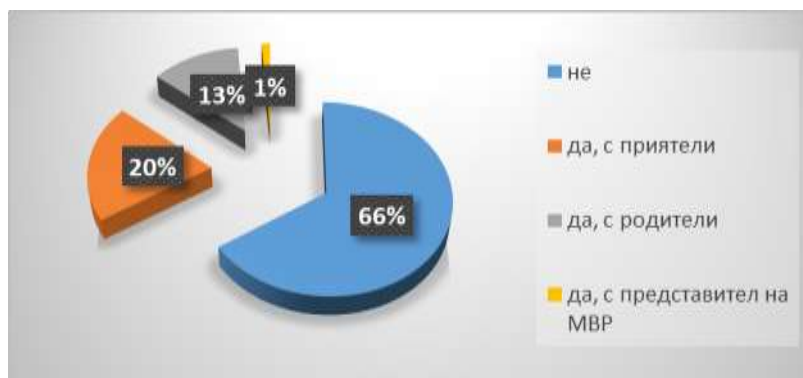
На въпроса „*На каква възраст бяхте когато разбрахте за социалните мрежи и интернет?*“ 38,3% от анкетиранията лица посочват, че това е станало след 13-годишната им възраст. По 18 лица, което представлява по 30% от всички анкетиранията лица посочват, че са разбрали за съществуването на социалните мрежи, когато са били на възраст от 8 до 10 години и съответно от 11 до 13 години. 1 лице посочва, че е познавало социалните мрежи на възраст между 5 и 7 години.

От всички анкетиранията лица 20 (33,3%) отговарят, че са били обект на агресия, а останалите 40 (66,7%) посочват отрицателен отговор.

Изследователски интерес по отношение на резултати от превантивна работа, оценка на степен на доверие и привързаност, предполагат отговорите на въпроса „Споделихте ли с някого за упражнената върху Вас агресия?“. Очаквано обективен отговор на този въпрос може да бъде получен само от лицата, посочили положителен отговор на предходния въпрос. Поради това 65,5% (36 лица) посочват отрицателен отговор на този въпрос – резултат, който корелира с този на предходния. Положителните отговори се разпределят по следния начин – 11 лица (20%) посочват, че са споделили с приятели, 7 лица (12,7%) – са споделили с родители и 1 лице (1,8%) е споделило с представител на МВР. Графично отговорите са представени чрез диаграма на фигура 1.

---

²⁰ Йорданова-Христова, Е., Връзка между агресивно поведение и онлайн насилие, сп. „Етически изследвания“, бр. 4, кн. 2/2019

Фиг. 1: Отговори на въпрос „Споделихте ли с някого за упражнената върху Вас агресия?“

Запитани дали проявяват агресия във виртуалното пространство 59 от анкетираните лица, които представляват 98,3% от всички отговарят отрицателно. Само 1 лице е посочило отговор „да, но преценявам към кого мога да бъда агресивен/а“ и нито един от участниците не е посочил отговора „да, често съм агресивен, независимо към кого“. Тези отговори са желани от нас и показват добра тенденция в поведението на младите хора, но съпоставяйки ги към отговорите на следващите въпроси, буди съмнение у нас доколко са реални. Ние сме склонни да мислим, че при отговора на този въпрос лицата не желаят да споделят за прояви на агресия от тяхна страна.

Противоречиви на представените резултати са отговорите, които получаваме на следващия въпрос „Вие отвърщате ли на агресията в интернет?“ 33 от анкетираните лица, които представляват 55,9 % от всички лица, обект на нашето изследване, посочват отговор „Не, игнорирам постъпката и забравям за нея“. 19 (32,2 %) посочват отговор „Не, игнорирам постъпката, но съм наранен/а“. 6 младежи (10,2 %) отговарят „Да, когато е упражнена върху мен агресия, отвърщам по същия начин“ и 1 лице (1,7 %) отговаря „Да, на всяка упражнена агресия отвърщам по по-агресивен начин“. Отговорите на този въпрос могат да бъдат нееднозначно тълкувани. Прави впечатление, че един немалък процент от анкетираните лица отговарят, че отвърщат на упражнената върху тях агресия. Графично отговорите са представени чрез диаграма на фигура 2.

Със същата насоченост е и следващия въпрос „Вие проявявате ли агресия във виртуалното пространство?“. Отговорите на този въпрос са в желаната от нас насока – 98,3 % от анкетираните лица, които са 59 от общо 60 човека, посочват отговор „не“. Едно лице посочва отговора „Да, но преценявам към кого мога да бъда агресивен/а“. Нито едно лице не е посочило отговора „Да, често го правя, независимо към кого“. Тези отговори са желани от нас и показват добра тенденция в поведението на младите хора, но съпоставяйки ги към отговорите на предходните въпроси, буди съмнение у нас доколко са реални. Ние сме склонни да мисли, че при отговора на този въпрос лицата не желаят да споделят за прояви на агресия от тяхна страна.

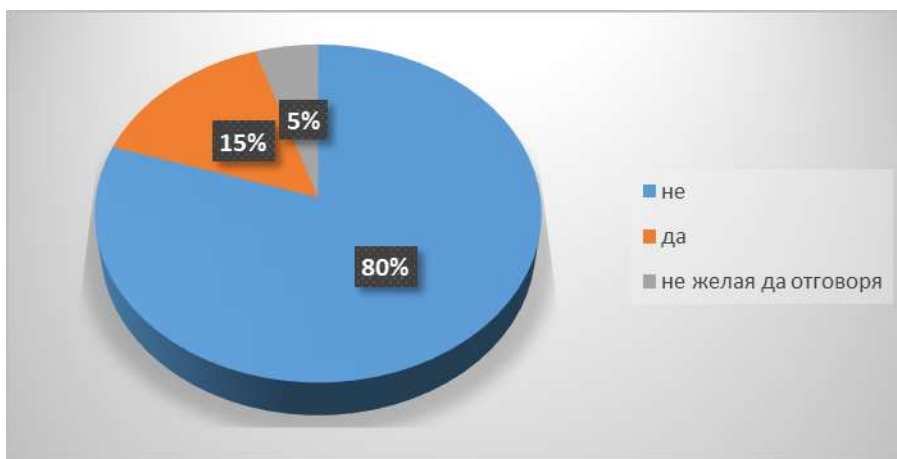
Фиг. 3: Отговори на въпроса „Вие отвърщате ли на агресията в интернет?“

С цел проучване на осведомеността на младите хора по отношение на кибертормоза, разпознаване на проявите му и евентуалната им среща с него бяха зададени следващите два въпроса. На първия от тях – „Вие били ли сте жертва на кибертормоз?“ – отговорите показват следната тенденция: 12 от всички анкетираните лица категорично отговарят положително или не желаят да отговорят, което ни дава основания да предполагаваме, че са били жертви и се страхуват да го посочат. Като изхождаме от факта, че анкетираните лица са в крехка младежка възраст, получените 20% положителни или предполагаеми положителни отговори са наистина притеснителен факт. 48 лица, които представляват 80% от всички анкетираните лица посочват категорично отрицателен отговор. Резултатите са видими от диаграмата на фигура 3.

Вторият въпрос бе „Ако сте били жертва на кибертормоз, споделихте ли за това с някой?“ и чрез него очакваме лицата, отговорили положително на предходния въпрос да посочат дали са склонни да споделят това с някой и кои са най-често лицата, с които се споделя. От анкетираните общо 60 лица, 40 са посочили отговор на този въпрос, а останалите 20 не са отговорили по никакъв начин. Това може да бъде тълкувано по два начина – тези 20 лица са отговорили отрицателно на предходния въпрос (което очертава по-благоприятна тенденция) или тези лица (или част от тях) се страхуват да отговорят.

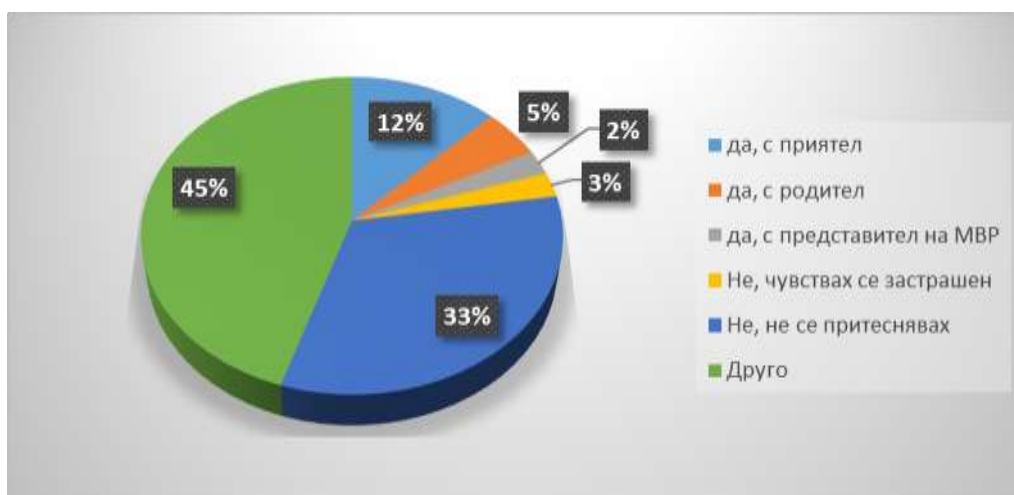
Посочените опции за положителни отговори и съответно броя на получените такива са следните:

- Да, споделих с приятел – посочват 5 лица, които представляват 12,5% от отговорилите на въпроса 40 лица;
- Да, споделих с родител – посочват 2 лица, които представляват 5 % от всички отговорили на въпроса лица;
- Да, споделих с представител на органите на реда – посочва 1 лице (2,5%).
- Опциите за отрицателен отговор са две и получените отговори са следните:
- Не споделих с никого, защото бях уплашен и застрашен – посочва 1 лице (2,5%);
- Не, не споделих с никого, защото не считах, че има от какво да се притеснявам – отговарят 13 лица (32,5%).

Фиг.3: Отговори на въпроса „Вие били ли сте жертва на кибертормоз?“

Като възможна опция за отворен отговор е посочено „Друго“. По този начин са отговорили 18 лица (45%). Като свободен отговор преобладаваща част от тях са посочили, че не са били жертва на кибертормоз, 1 лице пише „Да, застрашаваше живота ми“. Графично отговорите на въпроса да представени чрез диаграма на фигура 4.

Фиг. 4: Числови стойности на отговорите на въпроса „Ако сте били жертва на кибертормоз, споделихте ли за това с някой?“

От получените отговори е видно, че младежите разпознават проявите на кибертормоз и могат ясно да преценят дали са изпадали в тази ситуация. От тези отговори могат да се изведат два съществени извода: 1) младежите са добре информирани по отношение на кибертормоза, което предполага че могат да реагират адекватно на него и 2) срещата на лица в крехка младежка възраст с тази жестока проява на агресия сериозно влияе на младежката психика.

Следващите два въпроса имат за цел да установят нагласите на младите хора към ползването на мобилни устройства от лица в детска възраст и нивото на упражняван родителски контрол върху това.

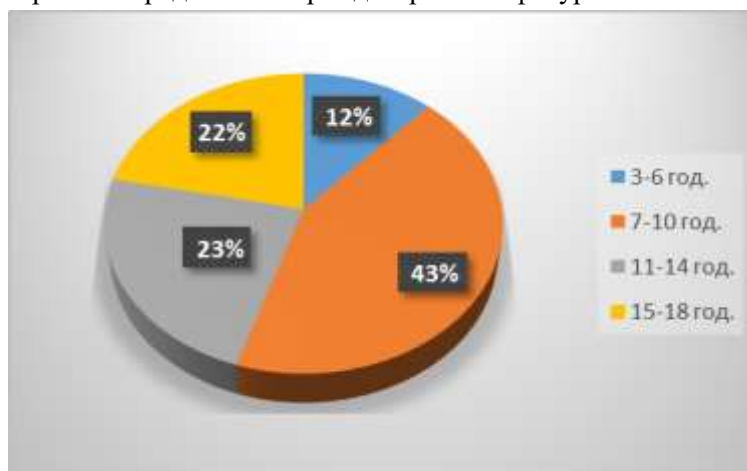
Първият зададен от нас въпрос бе „На каква възраст на Вашето дете бихте закупили първото му мобилно устройство? (таблет, смартфон, умен часовник, компютър и др.) и бе продиктуван от това да установим какво мислят младите хора за влиянието на мобилните устройства развитието на детето и детската психика. Получените отговори са следните:

- От 3 до 6 години – 7 лица (11,7%). Това е най-ниската посочена възраст, но въпреки това 7 от анкетираните лица посочват, че биха закупили мобилно устройство на детето си в

тази възраст. Това е възраст, когато обичайно детето започва да посещава детско заведение. Подбудата на младите хора за посочване на този отговор е вероятно стремежа им да имат връзка с детето си. Детски психолози през последните години алармират за сериозните последици върху детското развитие от използването на мобилни устройства на тази възраст.

- От 7 до 10 години – 26 лица (43,3 % от всички анкетирани) посочват този отговор. Това е и отговора, посочен най-често от анкетираните лица. В тази възраст децата преминават към възрастта на училищното образование. Вероятно подбудите на родителите за закупуване на мобилно устройство са постоянна връзка с тях и помощ при обучението.
- От 11 до 14 години – 14 лица (23,3%) посочват, че на тази възраст биха закупили за пръв път мобилно устройство на децата си.
- От 15 до 18 години – 13 лица (21,7%) посочват този отговор.
-

Графично отговорите са представени чрез диаграма на фигура 5.

Фиг. 5: Числови стойности на въпроса „На каква възраст на Вашето дете бихте закупили първото му мобилно устройство?“

Посредством следващият въпрос установяваме мнението на младите хора относно упражняването на родителски контрол върху ползването на интернет в детска възраст. На въпроса ни „Подкрепяте ли родителския контрол върху ползването на интернет?“ от 60-те анкетирани лица бяха получени следните отговори:

- Да, детето трябва да знае, че го контролирам – 40 лица (66,7%)
- Да, но без детето да знае, че го контролирам – 18 лица (30%)
- Не, детето трябва да е самостоятелно – 1 лице (1,7%)
- Друго – 1 лице пише „Детето ми е на 6 години и има таблет от няколко месеца. С родителски контрол е и не знае за него, защото за в момента е само за игри и контрола е за да не изтегли някой платена.“

От отговорите на въпросите ясно личи, че младите хора имат положително отношение към упражняването на родителски контрол върху интернет достъпа на децата. 66,7% от всички анкетирани посочват, че детето трябва да знае за това, а по наше мнение това означава, че родителите преди това ще бъдат запознали децата си с опасностите в интернет. Графично числовите стойности на отговорите на въпроса са представени на фигура 6.

Фиг. 6: Числови стойности на въпроса „Подкрепяте ли родителския контрол върху ползването на интернет?“

Резултатите от проведеното изследване дават основание да бъдат направени следните изводи:

1) Младежите се запознават с интернет и социалните мрежи в тинейджърска възраст. 38,3% от анкетираните лица посочват за пръв път са попаднали в социалните мрежи на 13-годишната им възраст. По 30% от всички анкетираните лица посочват, че са разбрали за съществуването на социалните мрежи, когато са били на възраст от 8 до 10 години и съответно от 11 до 13 години. 1 лице посочва, че е познавало социалните мрежи на възраст между 5 и 7 години.

2) Участниците в изследването са на възраст от 16 до 24 години и 20 (33,3%) от тях отговарят, че вече са били обект на агресия във виртуалното пространство.

3) 11 (20%) от тези 20 лица, които посочват че са били обект на агресия, посочват че са споделили това с приятели, 7 лица (12,7%) са споделили с родители и 1 лице (1,8%) е споделило с представител на МВР и едно лице не е споделило с никого.

4) Запитани дали проявяват агресия във виртуалното пространство 59 от анкетираните лица, които представляват 98,3% от всички отговарят отрицателно. Само 1 лице е посочило отговор „да, но преценявам към кого мога да бъда агресивен/а“.

5) 12 от анкетираните лица категорично отговарят положително или не желаят да отговорят дали са били обект на кибертормоз, което ни дава основания да предполагаме, че са били жертви и се страхуват да го посочат. Като изхождаме от факта, че анкетираните лица са в крехка младежка възраст, получените 20% положителни или предполагаеми положителни отговори са наистина притеснителен факт. 48 лица, които представляват 80% от всички анкетираните лица посочват категорично отрицателен отговор.

6) Преобладаваща част от лицата заявили, че са били обект на кибертормоз споделят, че са споделили да това с приятели и родители, а едно лице – с представител на МВР. Само 1 от анкетираните лица посочва, че не е споделил с никого поради страх.

7) Младежите са добре информирани по отношение на проблема „кибертормоз“, което предполага че могат да реагират адекватно на него.

8) Срещата на лица в крехка младежка възраст с тази жестока проява на агресия, каквато е кибертормоза сериозно влияе на младежката психика.

9) 43,3 % от всички анкетираните лица посочват, че биха закупили на своето дете мобилно устройство (компютър, таблет, „умен“ часовник или телефон, когато е на възраст 7-10 години. В тази възраст децата преминават към възрастта на училищното образование. Вероятно

подбудите на родителите за закупуване на мобилно устройство са постоянна връзка с тях и помощ при обучението.

10) 96,7 % от анкетираните лица биха упражнявали родителски контрол върху използването от детето им мобилно устройство – 66,7% по начин, по който детето им ще знае за това и 30% - без детето да знае за упражнявания контрол.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Употребата на социални мрежи, както и всеки социален феномен има положителни и отрицателни страни. Златното правило и тук е умереността, която трябва да остане водещ принцип. Резултатите от проведеното изследване (без да има претенции и основания за представителност) показват, че младежите във възрастовата група от 16 до 24 години са добре запознати с ползите от използването на интернет, но и с опасностите, които се крият в това. Не малка част от тях са били вече обект на агресия във виртуалното пространство, а някои от тях и на кинертормоз. Те ясно и точно разпознават тези явления и според проучването могат адекватно да отговорят на ситуацията. Лицата в младежка възраст знаят с кого могат да споделят при упражнена върху тях агресия в интернет, но не винаги го правят, като причината за това е страх. Младежите осъзнават вредата от използването на мобилни устройства в детска възраст и преобладаваща част от тях споделят, че биха закупили такова на собственото си дете когато е на възраст между 7 и 10 години. Категорично подкрепят упражняването на родителски контрол върху престоя на детето им във виртуалното пространство. Изследването на психологичните ефекти на социалните медии без съмнение ще продължи да бъде задълбочена зона на проучване, а развитието на социалните мрежи ще се измени в неясна посока в бъдеще.

References:

1. **Dollard, J., Leonard W., Neal E., Mowrer, O.H. and Sears, Robert R., 1939**, “Frustration and Aggression”, 1939
2. **Piriov, G., 1993**: Za agresiyata I vazpitaniето, Uchilishte, 11/1993
3. **Kirilova, R., 2005**: Agrisyata I povedeniето na detsata, Obrazovanie, 2/2005
4. **Ilieva, V., 2019**: Sotsiologicheski rakurs kam polovite razlichiya pri agresivnostta, Patuvashht seminar “Inovatsii v obrazovaniето” (30.04.2019 – 07.05.2019), organiziran ot Pedagogicheski fakultet, Shumenski universitet “Episkop Konstantin Preslavski ,2019
5. **Stamatov, R., 2000**: Detska psichloga, IK“Chermes ”, Plovdiv
6. **Ktiviradea, B., 2000**: Agrivnostta na uchenitsite, Obshttestveno vazitanie, 3/2000
7. **Ivanova, L., 2005**: Psihologo-pedagogicheski aspekti na uchilishtata preventsiya na nasiliет/agresiyata, Obrazovanie, 1/2005.
8. **Boyadzhieva, N., Miteva, P., 2008**: Gnyav I agresivno povedenie pri detsata. Preventsiya. Tehologii. Metodi za spravyane, S.
9. **Maasieva, T., 2009**: Tehniki za preodolyavane na agresiyata pri detsata, Obshttestveno vazitanie, 4/ 2009
10. **Kalchev, Pl., 2003**: Tormoz I viktimizatsiya na vrastnitsite: Problemi na psihosotsialnata adaptatsiya, Sofya, Paradigma
11. **Miteva, P., 2005**: Proverka na efektivnostta ot provedena programa za redutsirane na agresivnoto pedenie pri uchenitsite v nachalna uchilishta stepen, Nachalno uchilishte, 1/2005
12. **Popova, E., 2003**: Agresya na uchenitsite v nachalnite klasove, Obshttestveno vazitanie, 6/2003
13. **Georgiev, D., 2004**: Vrasa mezhdou agresivnost I aktsentuatsii pri uchenitsi, Obshttestveno vazitanie, 5/2004

14. **Christie, D. J., Wagner, R. V., & Winter, D. A. (Eds.) 2001:** Peace, Conflict, and Violence: Peace Psychology for the 21st Century. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall
15. **Lederach, John Paul, 2003:** The Little Book of Conflict Transformation, Good Books
16. **Deutsch, M., Coleman, P. T., & Marcus, E. (Eds.), 2006:** The handbook of conflict resolution: Theory and practice (2nd ed.). San Francisco, CA: Jossey-Bass
17. **Sauter, D. Abderhalden, Ch. Needham, I. Wolff, S., 2006:** Hrsg. 2. Auflage. 2006. S.636
18. **Pavlov, T., 2006:** Metodika za izvanklasno neformalno obuchenie po projekt "Preventsia na nasiliето v uchilishtata – Grazhdansko partnerstvo I control, stimilirane demokratiyata v obshtestvoto" (BG/IX 2006/28), Modul „Psihologiya“, pp. 8-9
19. **Iordanova- Hristova, E., 2019:** Vrazka mezhdu agresivno povedenie I onlain nasilie, sp. „Eticheski izsledvaniya“, br. 4, kn. 2/2019
20. <http://www.segabg.com/16092003/p0050005.asp>